

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

На основі аналізу наукової літератури виявлено, що риторична компетентність викладачів у післядипломній педагогічній освіті – інтегрована якість, що виражається через риторичні знання, уміння, навички, компетенції для управління комунікативним процесом та здійснення засобами лінгвістичними, паралінгвістичними та кінетичними мотиваційного впливу на аудиторію. З'ясовано, що основним системоформувальним компонентом виступає риторика як наука про красномовство, ораторське мистецтво. У статті розроблено структурно-логічну схему для впровадження інтегрованих курсів підвищення риторичної компетентності викладачів у формальній освіті на основі міждисциплінарності.

Метою статті є дослідити та теоретично обґрунтувати сутність та специфіку риторичної компетентності як важливої soft skills будь-якого фахівця та складової професійно-педагогічної компетентності викладача.

Методологія. Теоретико-методичне дослідження з проблеми риторичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті здійснювалося на основі теоретичних методів дослідження, а саме: порівняльного аналізу наукових публікацій, психолого-педагогічної та методичної літератури, інтернет-джерел, досвіду роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів вищої, фахової передвищої освіти України – для визначення стану та перспектив досліджуваної проблеми; структурно-логічного аналізу, систематизації, класифікації – для систематизування теоретичних матеріалів із проблеми дослідження, характеристики особливостей професійної підготовки викладачів у післядипломній педагогічній освіті та визначення поняттєво-категоріального апарату дослідження.

Наукова новизна полягає у дослідженні та теоретичному обґрунтуванні сутності та специфіки риторичної компетентності як важливої soft skills будь-якого фахівця та складової професійно-педагогічної компетентності викладача; введенні власної дефініції понять «риторична компетентність фахівців», «риторична компетентність викладачів у післядипломній педагогічній освіті», окреслено умови для її формування та розвитку викладача в післядипломній педагогічній освіті.

Висновки. Отже, неперервний процес формування й високий рівень розвиненості риторичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті є одним з показників їхньої фаховості й професіоналізму.

Ключові слова: викладач, риторична компетентність, післядипломна педагогічна освіта.

Постановка проблеми. Актуальність роботи. Нинішній швидко змінюваний світ актуалізує післядипломну педагогічну як складову неперервної освіти викладачів упродовж життя. Засвоєні знання, уміння, навички, компетенції, компетентності в результаті навчання у закладі вищої освіти, так звані «тверді» навички (Hard skills) у галузі певної навчальної дисципліни/галузі знань (академічні, технічні та практичні), оновлюються, доповнюються, поглиблюються через спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування. Однак, бути успішними на робочому місці та в різних життєвих ситуаціях незалежно від специфіки професійної діяльності людини допомагають «м'які» навички (Soft skills – «універсальні», «соціально-емоційні» чи «навички успішності»). Вони динамічно розробляються протягом життя людини завдяки поєднанню ставлення, поведінки, мислення, творчості та включають здатність до ефективної комунікації, міжособистісне спілкування, ведення переговорних процесів;

здатність працювати як самостійно, так і в команді; спроможність планувати діяльність і управляти часом; прийняття ефективних рішень та розв'язання проблем; спроможність адаптуватися до нових вимог і задач; здатність критично мислити; спроможність бути соціально відповідальним; уміння переконувати та знаходити підхід до людей; співпереживання та емоційність регулювання, наявність лідерських навичок; особистісний розвиток, індивідуальна освітня траєкторія; ерудованість, креативність, а також навички фінансової грамотності, інформаційних технологій та підприємницької діяльності.

Компанія Microsoft 2013 року провела дослідження затребуваних компетенцій для ТОП-60 найоплачуваніших професій, які репрезентують створення фахівців нової генерації, та на основі його результатів визначила, які саме навички є актуальними в сучасному суспільстві. На перші місця вийшли ораторські та комунікаційні здібності, комп'ютерна компетентність і високий рівень самоорганізації [13].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність формування, розвитку й модернізації ораторських та комунікаційних здібностей активізувала появу досліджень з риторики та її впливу на осучаснення професійних якостей фахівців різних галузей знань. У працях С. Абрамовича, Ф. Бацевича, І. Зязюна, З. Куньч, Л. Мацько, Г. Сагач, О. Семенов, М. Чікарькової тощо досліджено різні погляди на риторичну проблематику, зокрема формування риторичної культури як складника професійної, риторичної (риторикознавчої, мовно-риторичної) компетентності як компонента професійно-педагогічної, мовно-комунікативної. На думку Г. Сагач, метою сучасної інтелігентної людини є «осмислити риторичну скарбницю людства й рідного народу стосовно власних можливостей, конкретної ситуації спілкування, виробити свій оригінальний ораторський стиль, розширити інтелектуально-духовні обрії у широкому контексті світової культури» [8, 19].

Метою статті є дослідити та теоретично обґрунтувати сутність і специфіку риторичної компетентності як важливої soft skills будь-якого фахівця та складової професійно-педагогічної компетентності викладача в післядипломній педагогічній освіті.

Методологія. У процесі здійснення теоретико-методичного дослідження з проблеми риторичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті та досягнення поставленої мети було використано теоретичні методи дослідження, а саме: порівняльний аналіз наукових публікацій, психолого-педагогічної та методичної літератури, інтернет-джерел, досвіду роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів вищої, фахової передвищої освіти України – для визначення стану та перспектив досліджуваної проблеми; структурно-логічний аналіз, систематизацію, класифікацію – для систематизування теоретичних матеріалів із проблеми дослідження, характеристики особливостей професійної підготовки викладачів у післядипломній педагогічній освіті та визначення поняттєво-категоріального апарату дослідження.

Наукова новизна полягає в дослідженні та теоретичному обґрунтуванні сутності і специфіки риторичної компетентності як важливої soft skills будь-якого фахівця та складової професійно-педагогічної компетентності викладача; введенні власних дефініцій понять «риторична компетентність фахівців» та «риторична компетентність викладачів у післядипломній педагогічній освіті», окреслено умови для її формування та розвитку викладача в післядипломній педагогічній освіті.

Результати дослідження. У контексті дослідження наведемо дефініцію авторського тлумачення поняття «*післядипломна педагогічна освіта*» як неперервного процесу професійного розвитку та зайнятості викладачів упродовж життя, що відбувається шляхом інтеграції формальної (підготовки професійної та курсової, перепідготовки, підвищення кваліфікації, стажування, спеціалізації, академічної мобільності), неформальної (портативних освітніх, дослідницьких соціально орієнтованих програм підвищення, оновлення, набуття професійних інноваційних, дотичних, перехресних, матричних компетентностей) та інформальної (морально-етичної, культурно-естетичної, креативно-конативної, інтелектуальної) освіти, що засвідчує формування й реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії, успіх зайнятості та якості життя [12, 53].

Зважаючи на вищесказане, доцільно навести аргументацію Г. Сагач, котра вважає, що «перспективним шляхом ліквідації дефіциту риторичної культури вчителя як органічної складової фахової підготовки є система перепідготовки: вчителів-предметників, класних керівників, вихователів групи подовженого дня та ін.» [8, 190].

Для визначення сутності риторичної компетентності нами проаналізовано дослідження науковців та систематизовано в таблиці 1 «Риторична компетентність викладачів у післядипломній педагогічній освіті».

Беручи до уваги вищенаведені дефініції та узагальнюючи власний досвід професійно-педагогічної діяльності, представимо авторське тлумачення поняття «*риторична компетентність фахівців*» як теоретичну та практичну здатність продукувати різноманітні тексти переконливого мовлення в різних видах суспільного й міжособистісного спілкування та публічного мовлення для умотивованого й аргументованого донесення інформації; уміле послуговування засобами риторики з метою впливу на адресата мовлення, риторичного й особистісного самовдосконалення й вироблення індивідуального ораторського стилю [12, 333].

Риторична компетентність викладачів у післядипломній педагогічній освіті

Автори-дослідники	Тлумачення поняття «риторична компетентність викладачів у післядипломній педагогічній освіті»
М. Барактян [2]	сукупність знань і вмінь, що забезпечують ефективну комунікацію в міжособистісній, професійній та публічній сферах; цілеспрямований процес, який обумовлюється дотриманням відповідних психолого-педагогічних та лінгводидактичних умов, а також застосуванням науково-методичної системи творчих завдань
Т. Дрозд [3]	складова комунікативної компетентності педагога в системі підвищення кваліфікації в інституті післядипломної освіти...якісно новий рівень, формування риторичної культури педагога з ефективним мисленням, якісним мовленням, оптимальним спілкуванням з усіма учасниками навчально-виховного процесу (учні, батьки, колеги)
Л. Каніболоцька [4]	складне інтегративне утворення особистості, яке передбачає володіння риторичними знаннями, вміннями та навичками, якостями, що визначають здатність і готовність до ефективного та оптимального спілкування, реалізовані й закріплені в досвіді комунікативної та риторичної діяльності
О. Кучерук [5]	інтегративна суб'єктна властивість, яка характеризується здатністю особи реалізувати свій риторичний потенціал (знання, вміння, досвід, здібності, потреби, наміри, ціннісні орієнтації) на практиці для успішної діяльності в професійно-педагогічній сфері й соціально-культурному житті
В. Нагаєв [6]	здатність суб'єкта до успішного здійснення риторичної діяльності в професійній сфері, що ґрунтується на системних знаннях з риторики та способів їх здобуття, риторичних вміннях і навичках, а також сукупності особистісних якостей, які охоплюють мотивацію, вольовий прояв і рефлексію
В. Нишета [7]	інтегративна особистісна якість, яка охоплює володіння риторичними знаннями, вміннями та навичками, риторичним потенціалом, які в сукупності визначають здатність і готовність до ефективного та оптимального спілкування, реалізовані й закріплені в досвіді комунікативної та риторичної діяльності
Т. Садова [9]	базовий компонент професійно-педагогічної компетентності, обумовлений специфікою вербального характеру педагогічної діяльності, що виступає як єдність системних риторичних знань, комплексу професійно значущих умінь і навичок риторичної діяльності та готовності майбутнього фахівця успішно здійснювати риторико-педагогічну діяльність
Т. Симоненко [10]	наявність професійно-комунікативних умінь особистості спілкуватися в типових умовах професійної діяльності, володіти потенціалом професійного дискурсу, репрезентувати нормативні й доступні для сприйняття наважно-наукові, професійно орієнтовані тексти; здатність розв'язувати комунікативні завдання у складних і непередбачуваних ситуаціях професійного спілкування

Для здійснюваного дослідження актуальним є авторське формулювання дефініції поняття «*риторична компетентність викладачів у післядипломній педагогічній освіті*», під яким розуміємо інтегровану якість, що виражається через риторичні знання, вміння, навички, компетенції для управління комунікативним процесом та здійснення бажаного впливу на аудиторію з урахуванням її особливостей; здатність унормовано, усвідомлено, риторично правильно використовувати мовні ресурси, механізми, закономірності, прийоми та засоби риторики як науки; оволодівати практичними вміннями з метою розкриття й розвитку вроджених риторичних здібностей людини, продукування авторсько-адресного тексту; набір необхідних соціально-емпатійних якостей для створення переконуючого й дійового мовлення можливостями мистецтва живого слова, емоційної та інтелектуальної взаємодії зі слухачем для здійснення педагогічного впливу на нього як на особистість, вміння викликати потрібні емоції й почуття та управляти ними, захопити та спонукати до дій засобами лінгвістичного, паралінгвістичного та кінетичного мотиваційного впливів. Вона виявляється, розвивається й удосконалюється в подальшій фаховій педагогічній діяльності, спонукає до інтерактивної взаємодії та рефлексії в освітньому процесі, спрямовується на реалізацію власної індивідуальної освітньої траєкторії й подальшого навчання впродовж життя, концепції професійного розвитку та життєвого успіху, набуття якості життя для себе й позитивного духовно-естетичного та професійного наповнення для інших.

Сучасність актуалізує науки, спрямовані на формування soft skills. У контексті риторичної компетентності – це стилістика, лінгвістика тексту, культура мовлення, академічна культура, соціо- і психолінгвістика, нейролінгвістика, соціальна і особистісна психологія тощо. Однак, цьому сприяє і

освоєння інтегрованих суміжних соціально-гуманітарних дисциплін: філософії, логіки, етики, естетики, психології, культурології, мовознавчих, фахових, що є свідченням міждисциплінарної природи риторичної компетентності.

На важливість інтеграції мовно-комунікативної та риторичної компетентності викладачів акцентовано в попередніх наших дослідженнях [11; 13; 15; 16; 17; 18].

Та все ж основним системоформувальним компонентом виступає риторика як наука про красномовство, ораторське мистецтво, закони, ресурси, механізми, закономірності, прийоми та засоби котрої сприяють формуванню риторичної компетентності за рахунок інтегрованості знань, умінь, навичок, компетенцій, отриманих у процесі підготовки викладача та в післядипломній педагогічній освіті. У зв'язку з цим **риторична компетентність** викладачів включає **знання**: законів риторики (концептуальний, моделювання аудиторії, стратегічний, тактичний, мовленнєвий, ефективної комунікації, системно-аналітичний), **функцій риторики** (інформаційна, перцептивна, гносеологічна, інтерактивна, розвивальна, сугестивно-експресивна, естетична), **риторичного канону** (інтенція, диспозиція, елокуція, запам'ятовування, проголошення), **засобів комунікації** (лінгвістичні, паралінгвістичні, кінетичні), **основ ораторського мистецтва** (лінгвістична (мовна), техніко-інтонаційна, психологічна, педагогічна (дидактична), логічна), **методів** (інформаційні, операційні, пошукові, діяльнісні, самостійного навчання) тощо.

Окрім цього, до складу **риторичної компетентності** входять **уміння й навички**: **організаційно-управлінські** (орієнтація в ситуаціях педагогічної комунікації та соціальної мовленнєвої діяльності, об'єднання учасників педагогічного дискурсу для реалізації освітніх цілей та вирішення соціальних проблем, узгодження мовленнєвих дій здобувачів освіти в ситуаціях спілкування й особистісних та групових гносеологічних взаємовпливів, управління комунікативним процесом та здійснення бажаного впливу на аудиторію), **пізнавальні** (володіння модусами пізнання реальності, віднайдення й опрацювання відомостей – спостерігати, установлювати аналогії, зіставляти, структурувати, аналізувати інформацію, знання, підтвердження, аргументацію), **мовнориторичні** (правильне й доцільне вживання мовних одиниць, адекватне сприймання, інтерпретація та створення риторичних текстів відповідно до мовних норм, здійснення ефективної мовленнєвої діяльності з урахуванням комунікативної ситуації – інформативних, перцептивних, інтерактивних, взаємоузгоджувальних дій щодо викладення великої кількості інформації у формі монологу, діалогу й полілогу, пізнання й сприйняття людини у спілкувальному процесі засобами слухання, розуміння, оцінювання, взаємодія зі співрозмовником, здійснення взаємного впливу під час міжособистісного спілкування), **контрольно-коригувальні** (контроль, оцінювання мовленнєвої поведінки співрозмовника, стимулювання до конструктивного діалогу через коригування власної, здійснення рефлексії своєї комунікативної діяльності та партнера по спілкувальному процесу) тощо.

Риторична компетентність викладачів містить **компетенції** (низку базисних складових), як-от: **розвинені навички публічних виступів** (володіння організаторськими й ораторськими, дидактичними, комунікативними, мнемотехнічними якостями, сучасним арсеналом засобів педагогічного впливу (голосом, мімікою, жестами, стилем тощо); **логічну** (установлення причинно-наслідкових зв'язків, здатність використовувати дедуктивний метод аргументування та спростування суджень, пояснення здобувачем знань змісту понять і термінів, аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення, індукції і дедукції, самостійне опрацювання та вивчення передумов, причин, суті, наслідків і значення подій та явищ, здійснення дедуктивних обґрунтувань правильності розв'язання задач та аналізу допущених логічних помилок у неточних дедуктивних розмірковуваннях, а також проведення дослідження і створення власних проєктів); **психологічну** (розуміння індивідуально-психологічних особливостей людей, витривалість нервово-психічної системи, поєднанням швидкої реакції з винахідливістю, емоційною врівноваженістю, здатність до гальмування, володіння своїми почуттями, переконування, повага та визнання різноманітності, забезпечення відкритості, оцінювання ефективності власного спілкування); **морально-етичну** (доброзичливість і відкритість, симпатія до людей та здатність викликати її до себе; орієнтація на загальнолюдські цінності і морально-етичні норми в суспільстві; цілеспрямованість, наполегливість, умотивованість; витримка в різноманітних ситуаціях; відсутність схильності до нетерпимості та крайнощів; гнучкість (здатність змінювати свою думку й не наполягати на ній), почуття гумору; право на помилку); **естетичну** (належний імідж, зовнішній вигляд; харизма (здатність «увімкнути», «запалити») аудиторію; артистизм (уміння «виглядати»), **ораторську культуру ефективного спілкування**.

Рівень риторичної компетентності викладачів залежить від багатьох умов, до яких нами віднесено: базову освіту (філологічна, технічна, юридична тощо); стаж педагогічної (науково-педагогічної) роботи; наявність системи психологічних знань; специфіку закладу вищої освіти, організацію науково-методичної та культурно-виховної роботи в ньому; мотивовану неперервну мовну самоосвіту; наявність вченого ступеня і звання; досвід публічної діяльності; бажання набуття якості життя для себе й позитивного духовно-естетичного та професійного наповнення для інших; реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії впродовж життя; відповідний соціальний статус тощо.

Для структуризації вищенаведеного теоретичного матеріалу нами укладено структурно-логічну схему риторичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті (рис. 1).

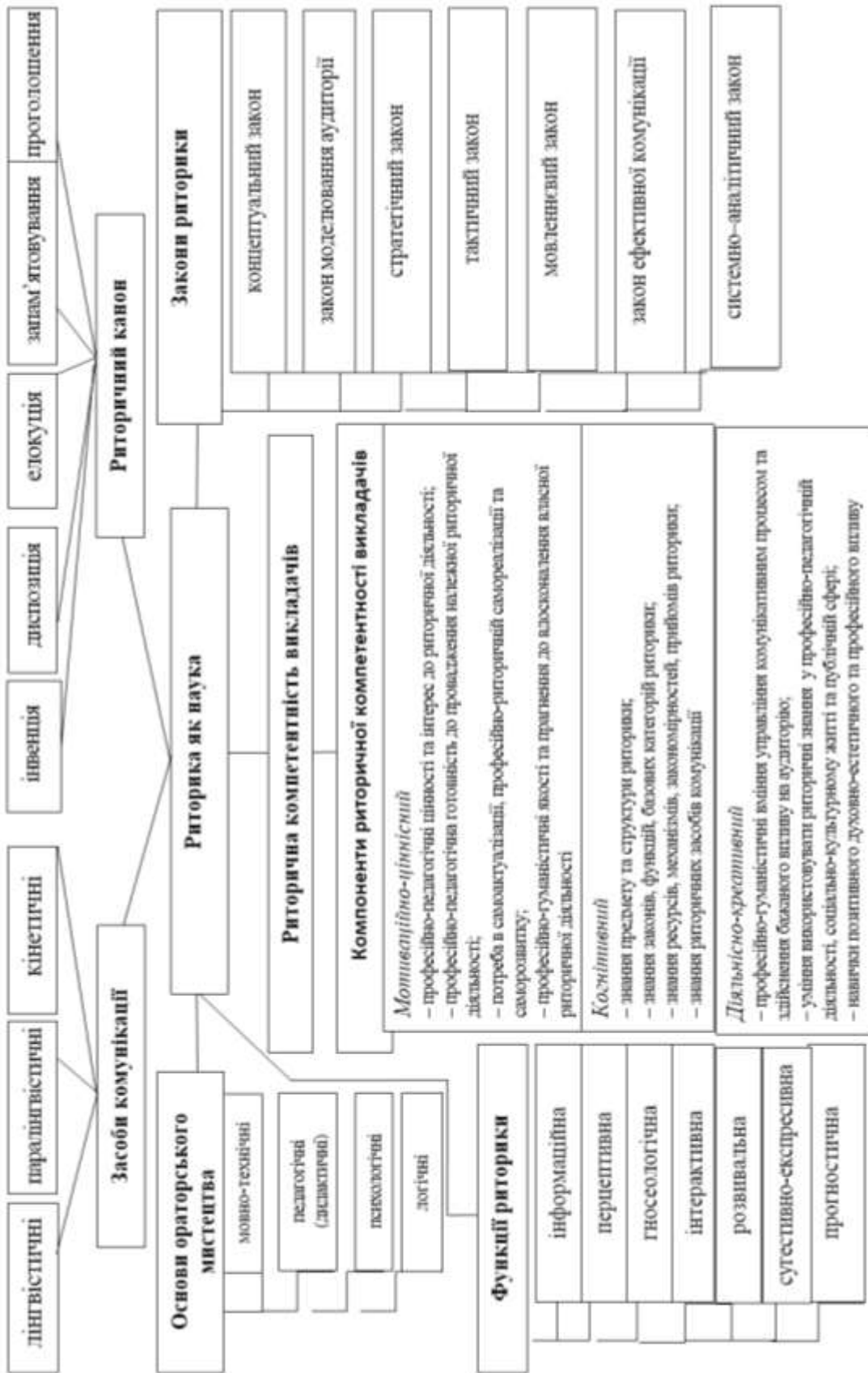

Рис. 1. Структурно-логічна схема риторичної компетентності викладачів

Компонентами риторичної компетентності викладачів визначено: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-креативний, які деталізовано в таблиці 2 «Компоненти риторичної компетентності викладачів».

Таблиця 2

Компоненти риторичної компетентності викладачів

№	Компоненти	Показники
1	Мотиваційно-ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> – професійно-педагогічні цінності та інтерес до риторичної діяльності; – професійно-педагогічна готовність до провадження належної риторичної діяльності; – потреба в самоактуалізації, професійно-риторичній самореалізації та саморозвитку; – професійно-гуманістичні якості та прагнення до вдосконалення власної риторичної діяльності
2	Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – знання предмету та структури риторики; – знання законів, функцій, базових категорій риторики; – знання ресурсів, механізмів, закономірностей, прийомів та засобів риторики; – знання риторичних засобів комунікації.
3	Діяльнісно-креативний	<ul style="list-style-type: none"> – професійно-гуманістичні вміння управління комунікативним процесом та здійснення бажаного впливу на аудиторію; – уміння використовувати риторичні знання у професійно-педагогічній діяльності, соціально-культурному житті та публічній сфері; – уміння та навички позитивного духовно-естетичного та професійного впливу на аудиторію та окрему особистість; – уміння та здатність розв'язувати комунікативні завдання у складних і непередбачуваних ситуаціях професійного спілкування засобами риторики.

Сучасний глобалізований світ породжує актуалізацію *риторики інтерактивного спілкування* – мистецтва комунікації та передачі інформації в режимі реального часу з використанням голосу, зображення відео- чи тексту за допомогою Інтернет. Це здійснюється засобами online-комунікацій та цифрових взаємодій: сайтами, блогами, форумами, чатами, online-діалогами чи листуванням, конференціями з використанням різноманітних платформ і хмарних сервісів, зокрема Microsoft Teams, Cisco Webex Meetings, Discord, Zoom.us, Moodle тощо. Радіослухачі за допомогою подкастів або телеглядачі, використовуючи аутентичні лекції в документальному або відеоформаті, відповідні розділи підручників, записи з YouTube та презентації, можуть брати участь у таких програмах як активні свіврозмовники. Сучасна *риторика інтерактивного спілкування* використовує методи агітації, пропаганди, психологічного тиску, а також маніпулятивні засоби впливу.

Для забезпечення інтелектуальної, інтелігентної та інтерактивної взаємодії означимо мовно-риторичні вимоги до ведення online-комунікації викладачем: уміння бути ввічливим і толерантним під час письмової online-комунікації, складати чіткі, короткі online-повідомлення; здатність створювати «присутність» і «видимість» у віртуальному середовищі; уміння вести усну online-комунікацію, реагувати відповідним чином на повідомлення, бути коректно «видимим» online, отримувати увагу й управляти очікуваннями студентів; уміння взаємодіяти шляхом змісту повідомлень, припиняти контакт між кількома користувачами, вирізняти причини, проблеми online, конструктивно вирішувати конфліктні ситуації тощо.

Нині чимало платформ неформальної як одного з видів освіти впродовж життя пропонують тренінги, курси, майстер-класи з ораторської майстерності й основ красномовства, де обіцяють навчити красиво, ефектно й ефективно спілкуватися, за допомогою психофізичних тренінгів освоїти основи *аутотренінгу* (вивчення способів концентрації і розслаблення); *розвиток уваги* (як зосередитися на поставленому акторському завданні), вправи на розвиток координації, позбавлення тілесних і ментальних зажимів, які стають на заваді під час розмови; *основи створення образу*: взаємодія з простором (тіло в просторі – динаміка і статика); пам'ять фізичних дій (метод фізичних дій за системою К. С. Станіславського); різні темпоритмічні рисунки (внутрішній і зовнішній); почуття, асоціації, думки і прагнення через зовнішні способи виразності; взаємодію з партнером по спілкуванню; вплив на партнерів; *мовні техніки* (постановка голосу, вправи для розвитку артикуляції і дикції, вироблення орфоепічної норми, яка охоплює вимову звуків у різних позиціях, наголошування слів та інтонацію, постановку правильного діафрагматичного дихання, позбавлення комплексів та голосових зажимів),

«свободу» думки, слова і креативність, мистецтво «імпровізації», «підводки» і «відбивки», мистецтво самовладання тощо.

Висновки. Отже, неперервний процес формування й високий рівень розвиненості риторичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті є одним із показників їхньої фаховості й професіоналізму. Вона сприяє ефективній комунікації в міжособистісній, міжгруповій професійно-педагогічній та публічній сферах діяльності педагога, обумовлюється дотриманням психолого-педагогічних та лінгводидактичних умов, застосуванням науково-методичної системи практичних мовних технік і творчих завдань, спрямована на реалізацію власної індивідуальної освітньої траєкторії й подальшого навчання впродовж життя, концепції професійного розвитку та життєвого успіху.

Перспективи подальших наукових розвідок. Розроблена структурно-логічна схема надасть змогу впроваджувати інтегровані курси для підвищення риторичної компетентності викладачів у формальній освіті на основі міждисциплінарності, удосконалення й модернізації можливі за умови подальшого дослідження застосування інформатизації і крос-культурного підходу та здатності вітчизняної післядипломної педагогічної освіти реагувати на вимоги сьогодення щодо індивідуалізованого перенавчання та перекваліфікації здобувачів освіти.

References

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів, 2001. 240 с.
Abramovich, S. D., Chikarkova, M. Yu. (2001). Ritorika: navch. posib. [Rhetoric : textbook]. Lviv, Ukraine.
2. Барахтян М. М. Роль риторичної освіти у формуванні комунікативної компетентності майбутнього вчителя. *Педагогічні науки*. 2018. Випуск 139. С. 20–26.
Barahtyan, M. M. (2018). Rol ritorichnoyi osviti u formuvanni komunikativnoyi kompetentnosti maybutnogo vchitelya [The role of rhetorical education in shaping the communicative competence of a future teacher]. *Pedagogichni nauki – Pedagogical Sciences*, 139. 20–26.
3. Дрозд Т. М. Мовленнева та риторична компетентність як складові комунікативної компетентності педагога. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* Київ; Вінниця, 2008. № 17. С. 34–39.
Drozd, T. M. (2008). Movlenneva ta ritorichna kompetentnist yak skladovi komunikativnoyi kompetentnosti pedagoga. [Speech and rhetorical competence as components of teacher's communicative competence]. *Suchasni informatsyni tehnologiyi ta innovatsiyini metodiki navchannya v pidgotovtsi fahivtsiv: metodologiya, teoriya, dosvid, problemi: zb. nauk. pr. – Modern information technologies and innovative teaching methods in specialist training: methodology, theory, experience, problems*, Kyiv; Vinnitsya, 17. 34–39.
4. Каніболоцька Л. В. Модель формування риторичної компетентності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2016. № 3. С. 136–142.
Kanibolotska, L. V. (2016). Model formuvannya ritorichnoyi kompetentnosti maybutnih vikladachiv vischih navchalnih zakladiv. [Model of formation of rhetorical competence of future teachers of higher educational establishments]. *Naukovi zapiski Ternopil'skogo natsionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni Volodimira Gnatyuka. Seriya: Pedagogika– Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. Series: Pedagogy*, 3, 136–142.
5. Кучерук О. Розвиток риторичної компетентності студентів-філологів у процесі риторичної освіти. *Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі: Зб. наук. праць Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф. (Житомир, 23 квітня 2015) Житомир, 2015. С. 50–53.*
Kucheruk, O. (2015). Rozvitok ritorichnoyi kompetentnosti studentiv-filologiv u protsesi ritorichnoyi osviti. [Development of rhetorical competence of students-philologists in the process of rhetorical education]. *Aktualni problemi formuvannya ritorichnoyi osobistosti vchitelya v ukrayinomovnomu prostori: Zb. nauk. prats Vseukrayinskoj nauk.-prakt. internet-konf. (Zhitomir, 23 kvitnya 2015) – Actual problems of formation of teacher's rhetorical personality in Ukrainian language space*. Zhitomir, 50–53.
6. Нагаєв В. Дидактичні засади формування риторичної компетентності фахівців-менеджерів. *Новий Колегіум*. 2015. № 4. С. 86–91.
Nagaev, V. (2015). Didaktichni zasadi formuvannya ritorichnoyi kompetentnosti fahivtsiv-menedzheriv. [Didactic principles of building managers' rhetorical competence]. *Noviy Kolegium – New Collegium*, 4, 86–91.
7. Ницета В. Н Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи: монографія. Київ : Центр учбової літератури. 2017. 337 с.

- Nischeta, V. N (2017). Metodika formuvannya ritorichnoyi kompetentnosti uchniv osnovnoyi shkoli: monografiya. [Methods of building rhetorical competence of elementary school students]. Kyiv, Ukraine: Tsentr uchbovoyi literaturi.
8. Сагач Г. М. Риторика: навч. посіб. для студентів серед. і вищих навч. закладів. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 568 с.
Sagach, G. M. (2000). Ritorika: navch. posib. dlya studentiv sered. i vischih navch. zakladiv. [Rhetoric : textbook]. Kyiv, Ukraine: Vidavnicliy Dim «In Yure».
 9. Садова Т. А. Формування риторичної компетентності майбутніх педагогів вищої школи. *Young Scientist*. 2018. № 10.1 (62.1). С. 97–100.
Sadova, T. A. (2018). Formuvannya ritorichnoyi kompetentnosti maybutnih pedagogiv vischoyi shkoli [Building rhetorical competence of future high school teachers]. *Young Scientist*, 10.1 (62.1), 97–100.
 10. Симоненко Т. В. Формування риторичної компетентності особистості майбутнього фахівця в умовах сучасної освітньої парадигми. *Вісник Черкаського університету*. 2017. № 13–14. С. 130–137.
Simonenko, T. V. (2017). Formuvannya ritorichnoyi kompetentnosti osobistosti maybutnogo fahivtsya v umovah suchasnoyi osvithnoyi paradigmi [Building rhetorical competence of future specialist' personality in the modern educational paradigm]. *Visnik Cherkaskogo universitetu – Bulletin of Cherkasy University*, 13–14, 130–137.
 11. Толочко С. В. Практикум з основ красномовства. Методичні вказівки до виконання вправ та завдань із дисципліни для студентів денної та заочної форм навчання. Київ: НУБіП України, 2020. 118 с.
Tolochko, S. V. (2020). Praktikum z osnov krasnomovstva. Metodichni vkazivki do vikonannya vprav ta zavdan iz distsiplini dlya studentiv dennoyi ta zaочноyi form navchannya [Workshop on the basics of eloquence: textbook]. Kyiv, Ukraine: NUBIP Ukraini.
 12. Толочко С. В. Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти: дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 574 с.
Tolochko, S. V. (2019). Teoretichni y metodichni zasadi formuvannya naukovo-metodichnoyi kompetentnosti vkladachiv u sistemi pislyadiploumnoyi pedagogichnoyi osviti [Theoretical and methodological principles of formation of scientific and methodological competence of teachers in the system of postgraduate pedagogical education]. *Doctor's thesis*. Kyiv, Ukraine.
 13. Толочко С. В. Розвиток мовно-комунікативної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2018. № 5. С. 138–143.
Tolochko, S. V. (2018). Rozvitok movno-komunikativnoyi kompetentnosti vkladachiv u sistemi pislyadiploumnoyi pedagogichnoyi osviti [Development of language and communicative teachers' competence' in the system of postgraduate pedagogical education]. *Innovatsiyna pedagogika – Innovative pedagogics*, 5, 138–143.
 14. New study reveals most important skills for students. REDMOND, Wash. – Oct. 15, 2013. Retrieved from: <https://news.microsoft.com/2013/10/15/new-study-reveals-most-important-skills-for-students/>.
 15. Tolochko S., Kolesnyk T. Foreign language competence of teachers in the system on postgraduate pedagogical education as a scientific problem. *Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки: Зб. наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*. (Одеса, 17–18 листопада 2017). Одеса, 2017. Ч. 2. С. 6–8.
Tolochko, S., Kolesnyk, T. (2017). Foreign language competence of teachers in the system on postgraduate pedagogical education as a scientific problem. *Doslidzhennia riznykh napriamiv rozvytku psykholohii ta pedahohiky: Zb. naukovykh robit uchasnykiv mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii – Research of different directions of development of psychology and pedagogy: Coll. scientific works of the participants of the international scientific-practical conference*. 2, 6–8, Odesa.
 16. Tolochko, S., Khomych, V., Deda, R. (2017). Language communicative competence in system of postgraduate education. *Edukacija – Technika – Informatyka*. 2(20), 118–125.
 17. Tolochko S., Kolesnyk T. Innovative technologies of learning foreign languages in postgraduate education. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.: Збірник тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 26–27 січня 2018). Львів, 2018. Ч. 2. С. 52–55.
Tolochko, S., Kolesnyk, T. (2018). Innovative technologies of learning foreign languages in postgraduate education. *Kliuchovi pytannia naukovykh doslidzhen u sferi pedahohiky ta psykholohii u XXI st.: Zbirnyk tez nauk. robit uchasnykiv mizhnar. nauk.-prakt. Konf – Key issues of scientific research in the field of pedagogy and psychology in the XXI century: Collection of abstracts of sciences. works of international participants. scientific-practical conf*. 2, 52–55. Lviv.
 18. Tolochko, S., Voitovska, O., Deda, R., Kolesnyk, T. (2019). Digital technologies of learning foreign languages in postgraduate education. *Edukacija – Technika – Informatyka*. 1 (27), 224–231.

Tolochko S.

ORCID 0000-0002-9262-2311

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Department of Pedagogy,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) E-mail svitlana-tsv@ukr.net

FORMATION OF TEACHERS ' RHETORICAL COMPETENCE IN POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

Based on the analysis of scientific literature, it is revealed that teachers' rhetorical competence in postgraduate pedagogical education is an integrated quality, It has been found that rhetoric as a science of eloquence, oratorical art is the main system-forming component. The article elaborates a structural and logical scheme to introduce integrated courses of improving teachers' rhetorical competence.

The purpose of the article is to investigate and theoretically substantiate the essence and specificity of rhetorical competence as important soft skills of any specialist and a component of teacher's professional and pedagogical competence.

Methodology. Theoretical and methodological research on the problem of teachers' rhetorical competence in postgraduate pedagogical education was carried out on the basis of theoretical research methods to determine the status and prospects of the problem; structural-logical analysis, systematization, classification – for systematization of theoretical materials on the research problem, characteristics of particularities of teacher training in postgraduate pedagogical education and definition of conceptual and categorical apparatus of research.

Scientific novelty lies in research and theoretical substantiation of the essence and specificity of rhetorical competence as an important soft skill of any specialist and an integral part of teacher's professional and pedagogical competence; introduction of own definition of the terms «specialists' rhetorical competence», «teachers' rhetorical competence in postgraduate pedagogical education», outlines the conditions for its formation and teacher development in postgraduate pedagogical education.

Conclusions. Therefore, continuous process of formation and high level of development of teachers' rhetorical competence in postgraduate pedagogical education is an indicator of their professionalism.

Keywords: teacher, rhetorical competence, postgraduate pedagogical education.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2020

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент **Н. С. Бордюг**